

13.

Jaskinie Wyżyny Krakowsko-Czeskoehorskiej

Mam mówić o jaskiniach Wyżyny Krakowsko-Czeskoehorskiej. Ułatwię sobie zadania i o długiej i skomplikowanej historii tego regionu geologicznego mówić nie będę. Mówił o niej dr H. Siedlecki na poprzednim wykładzie, wygłoszonym 15 lutego w tej sali, który był poświęcony Junie Krakowsko-Czeskoehorskiej i Zagłębiu Śląskiemu. Dalszym ułatwieniem sobie zadania będzie ograniczenie tematu tego wykładu do zagadnienia jaskiń, które znamy jako rąbki przyrody nieożywionej a zarazem archeologiczne, bo zamieszkiwał je w różnym czasie ertowich epoki lodowcowej. Daje to ograniczenie zakresu tematu do zagadnienia jaskiń, które, jakby to z różnych faktów wynikało, powstały po untażeniu z Wyżyny Krakowskiej ostającego zalewu morzowego - morza miocenitkiego. A więc zagadnienia jaskiń - zagadnienia zjawisk krasowych w poprzednich okresach lodowych wyżyny, mianowicie w okresach dolnotrudowym i dolnotrudowym - rozpatrywać też nie będziemy.

Na wstępie, przypomnijmy sobie pewne dane, dotyczące Wyżyny Krakowsko-Czeskoehorskiej, które zorientują nas w warunkach, w jakich jaskinie występują.

Wyżyna jest zbudowana głównie z listwych, płytowatych i rholistych wapieni jurajskich, bardzo odpornych na drżtanie czynników subaeralnych. Ma charakter płytki opadającej; tegoż dnia ku wschodowi - ku Niece Niobriankiej; ku zachodowi natomiast - ku Wyżynie Śląskiej - stronnym, wysokości na ok. 150m wypro-

kości wzdłużnej progiem erozyjnym. Od południa graniczy z obniżeniem Karpaty zapadłoboczną podgórska, którego odcinek podkrakowski tworzy Bramę Krakowską.

Wzniesienie wyżyny wynosi od ok. 300 m w części południowej (Wyżyna Czerstowska), do ok. 500 m w części północnej, z kulminacją 502 m koło Ojca, Iredzió - ok. 340 m n.p.m. Według H. Lenciewicza, "obszarów wyniesionych ponad 400 m n.p.m. mamy tam 463 km², a od 300 do 400 m n.p.m. wznosi się 1353 km² powierzchni." W części północnej, wyróżnianej jako Wyżyna Krakowska, H. Lenciewicz i J. Smoleński widać ślady powierzchni równania w poziomie ok. 350 m n.p.m. oraz kilka poziomów denudacyjno-erozyjnych, występujących na wysokościach ok. 330, 280, 260 i 230 m n.p.m., z których taras 280 m jest najlepiej rozwinięty i zajmuje największe powierzchnie.

Rzeźba wyżyny, w smyślach przetrwałych, to adpreparowana obecność, stara rzeźba z końca trzeciorzędu - pliocenu. Skomplikowanej historii jej rozwoju nie podobna tu szeregowo rozpatrywać. Ogólnie mówiąc, jest ona wynikiem działania różnorodnych czynników, a przede wszystkim: 1) tektonicznego, 2) natury, to znaczy - właściwości fizycznych i chemicznych skały budującej wyżynę, jak w tym wypadku - głównie wapieni jurajskich, oraz 3) czynników erozyjnego i 4) kraterowego.

O ile intensywność procesu kraterowego była na całym obszarze wyżyny jednakowa, to intensywność działania czynników tektonicznego, a w związku z tym erozyjnego - była różna: większa w północnej części wyżyny niż na południowym jej obszarze. Stąd widać różnicę morfologii krajobrazu Wyżyny Krakowskiej - większe kosałstwo jej rzeźby w zestawieniu z Wyżyną Czerstowską. Zauważać ją, w dużej mierze,

wzmocnionej działalności erynnyka wozynnego, a to wobec powarunych
 dewi-relacji wierzehwinowych partii wozynny - do powyzej 200m² sto-
 sunku do resu wiaty, ktore na odcinku pasma karyniskiego ~~brany~~
~~krakowskiego~~ teru w poroniu 209-199m n. p. m.

Wykazanie dominujacej roli erynnyka lekturznego w morfolo-
 gii poludniowej czesci Wozynny Krakowskiej, wskazanie „na scisty Taczowski
 miqdry mtwody trzecioredowy lekturny a wapoteresnym krajobra-
 zem tego obszaru”, na jego zwiazek z ruchami pionowymi, sprowadzonymi
 mi zjawiskami orofeneru w Karpatach - zwraciamy st. Dzieklyni-
 thienmu - jego wyniskom badani lekturki tego terenu. Jak kotwier-
 dza w swej pracy „Obszar Krakowski w okresie trzecioredowym zachowy-
 wat si wobec ruchow lekturnych podobnie jak sztywna bryla:
 pshat, rozpadat si na rzyby i rowy, lez nie potdowat si planktonie.”
 To nami stumawory powstania i morfologii bramy Krakowskiej.

Krajobraz Wozynny Krakowsko - Czepochuskiej ma wielkie cechy
 stanego krajobrazu karawego, mianow pokrywy ziemnej nieznozi
 utworow plejstocenicznych. Swiadcza o tym takie fakty jak: niedkoi-
 cieci neernej, obecnoic usroho rownartyl, stobokich, suchych dolin,
 nieekwartych i leikwartych zastobiciu, wykladu kominow komow
 jaskiniowych, obecnoic ortadew stalnych z uironami i jaskiniami
 karawymi, medytanizacyt niekiedy brawdine cybli lub zwaliska
 komow jaskiniowych.

Waznym dowodem intensywnoici i sliegotrwaloici procesow karawo-
 wych na tym obszarze, ktorych rozwoj zachamowato narzeczeci nie
 nanego najstarnego zladowacenia - Krakowskiego, cz jaskini. ^{Utrona}
 Dzieki opublikowaniu pmer K. Kowalskiego wyptkow wylonacici pmer nie-
 go niepotornej i wrealizacyci jaskini polrhich - o jaskiniach tak lic-
 nie wytkepujacych na tym terenie wzykalisimy celny material

informacyjny. Utworzył on wybitnie podjęcie planowych i systematycznych badań tych tak bardzo ważnych a tak wysoce niedostatecznie poznanych obiektów. Odrożnił, na opólny liczący 650 jaskini ziemek-lanyrowanych pnia k. Koralskiego na różnych terenach - 507 jaskini znajdują się na obszarze Wyżyny Krakusko-Bratoczarzkiej. Cyfra ta, choć nie obejmuje wszystkich - liczone z nich bowiem nie zostały dotąd odkryte - świadczy nie tylko o szerepcie korytarzy warstwach geologicznych (w szczególności fizyczne i chemiczne rozpadania oraz lekturka), lecz również o intensywności przebiegu procesów krasowych na tym terenie.

Upraszczając sprawę, musimy powiedzieć: jaskinie są wyjątkiem granitacyjnej druzgali i od podziemnych. Istotnie - znane są obrotne komory jaskiniowe z wyłotami uchodzącymi do nich, jak do zbiorników zbiorczych, kanałów-korytarzy, które przedstawiają niekiedy wielce rozwinętą i skomplikowaną sieć hydrograficzną podziemną. Długość korytarzy najdłuższej na terenie Wyżyny Jaskini Wierchowskiej Łornej wynosi 640 m, a długość korytarzy 8 innych jaskini przekracza 100 m. Z przykładów obrotu wypływu waleń Jaskini Mennatorg w stanie Kentucky Ameryki Pn., której długość korytarza najdłuższego wynosi 16 km, a Tama długość jej korytarzy, wybiegających na 5-ciu różnych poziomach - według ortaktycznych obliczeń - wynosi ok. 150 km, przyjmując że, że mają one połączenie z korytarzami jaskini sąsiadującej - w Tama długość wynosi ok. 250 km.

Wyżyny
 Skole
 Sulejów
 Tarnobrzeg
 Zagadanie
 wież
 Jelenia
 antałk